

Життя як кіноroman

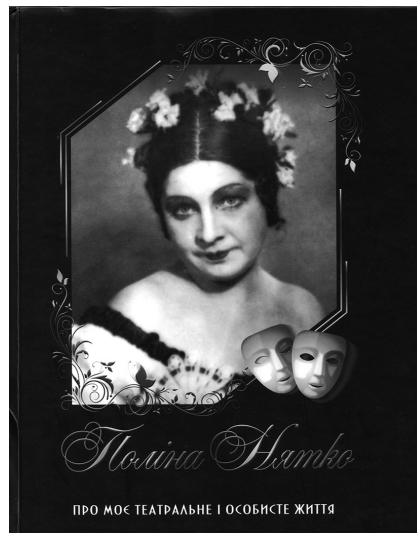
Творча група «Будинку “Слово”» впоралася з комплексом завдань, яких вимагає кінотвір. Розвиток сценарію фільму тримає увагу глядача, тим цікавіше бачити, як уявне переплітається з реальним, на контрасті з документальним контекстом режисер дозовано і майже музично переплітає метафоричні звороти, цілком в дусі українського кіно. На екрані постає галерея небуденних, органічних характерів, які «за словом у кишеню не полізуть», роблять це невимушено українською мовою, а символічним агресивним антиподом їй виступає російська. Важливо, що українське кіно не цурається й сміливо виносить сексуальний підтекст як повноцінний художній засіб – як візуально (це подекуди виглядає навіть хореографічно), так і змістовно, таким чином виявляє, загострює мотивації і деформації героїв, як-от з Акімовим чи Тичиною, що залишився мовчазним свідком згвалтування, яке міг би упередити, – цей фрагмент оптимально пояснює натуру класика, проектуючи його майбутній вибір. Артистизму фільмові надає те, як автори зашили в нього ефір часу, пряму і непряму мову – образи, символи. Приміром, аналогії між Акімовим і Путіним, що самі собою виникають у глядача, скеровані задумом режисера, про це свідчать титульна афіша фільму та виконавець ролі Дмитро Олійник у своєму недавньому інтерв'ю¹.

До безумовних здобутків «Будинку “Слово”» належить операторська робота. Ахроматичну канву фільму тільки раз прориває колір-багрянець Ріки смерті, ракурси зйомки вторюють архітектурі конструктивізму, у стилістиці якого зведений сам прототип – «Будинок “Слово”» архітектора Михайла Дашкевича, – діагоналі, різні рівні горизонту, обертання, рілля, що парує у кадрі, перегукуються з операторською технікою українського кіно 1920–1930-х рр. Разом з тим, усе це справляє враження живого кіно, а не естетського самозамилування. Фільм хочеться переглядати знову, роздивлятися, вслухатись у репліки, смакувати. Такий фільм глядачі не хочуть покидати відразу, захопочені прочитати до останньої крапки його фінальної титри. Тим важливіше, що йдеться про своє – рідне, українське!

Дмитро Олійник - Акімов у фільмі «Будинок “Слово”. Нескінчений роман».

¹ Наталія Кушнірчук. «Я ненавиджу свого персонажа» — Дмитро Олійник про роль у «Будинок “Слово”. Нескінчений роман». 17.05.2024. <https://chytomo.com/ia-nenavydzhuvshoho-personazha-dmytro-olijnyk-pro-rol-u-budynok-slovo-neskinchenyj-roman/>. Доступно 22.05.2024.

Нятко Поліна. Про моє театральне і особисте життя. Нятко П. Київ.: КВІЦ. 2023. – 632 с.

Чотири роки знадобилося Світлані Табачніковій, доньці української акторки театру, кіно, радіо і телебачення, режисерки і педагогині Поліни Нятко (справжнє прізвище – Омельченко), щоб зібрати і структурувати матеріали для книги про маму. А саме: її щоденникові записи і фотографії, її аудіозаписи розповідей студентам, спогади про неї сучасників у книгах і періодичних виданнях, документи КГБ з Миколаївської в'язниці у справі її чоловіка Ісає Табачнікова. А також власні спогади, адже донька була свідком багатьох важливих подій у житті матері. В результаті вийшла не просто книга спогадів акторки (на 632 сторінки!), а цілий зріз епохи – театральної і політичної історії України ХХ століття. Адже акторка прожила не мало не багато, а майже 100 років – з 1900 по 1994 рік – і була свідком багатьох етапних подій (від революції 1917 року до незалежності України 1991 року). Книга містить 22 розділи і в хронологічному порядку від першої особи дуже детально розповідає, як дівчина з багатодітної сім'ї селянина-бідняка Мусія Омельченка з села Карабичин Житомирської області, завдяки своїй наполегливості, сміливості, дієвості, стала відомою українською акторкою. «Моя професія – дерзання, без дерзання мій акторський доробок був би тьмяним, невиразним, не давав би радості людям», – пише Поліна Нятко. Цікаво, що вона навіть не мріяла про акторську професію, а, як кажуть, доля сама привела її до неї.

Після переїзду сім'ї до Києва дівчина спершу вчилася у церковно-приходській школі, потім отримала освіту бухгалтера у благодійній Жіночій торгівельній школі ім. Пелагеї Терещенко і почала працювати рахівницею на гільзовій фабриці Каразова. Дівчина дуже любила поезію, особливо українську, яку на той час не так легко було дістати. Ще в школі читала для сім'ї вголос Шевченка з палітурки дядька Лазаря. Вірші переписувала, вчила напам'ять, декламувала.

Одного разу, почувши її читання, знайомий порадив піти навчатися до Музично-драматичного училища ім. М. Лисенка, яке безкоштовно давало вищу освіту. Вступ до училища і став тим зламним поворотом в житті Поліни Нятко (на той час їй ще не було й 16 років). Навчали професійним азам, познайомили з багатограним світом української літератури і прищепили любов до акторства та театру такі знакові особистості, як Марія Старицька, Іван Мар'яненко, Йосип Стадник та інші викладачі. Слід зауважити, що на той час навчання було вечірнім, адже більшість студентів вдень працювала в різних установах. Акторка пригадує своє захоплення від перегляду вистав за участі Панаса Саксаганського, Миколи Садовського, Марії Заньковецької, Любові Ліницької, Івана Мар'яненка, Ганни Борисоглібської, Любові Гаккебуш.

Саме в цей час молодий, амбітний актор і режисер Лесь Курбас створив Молодий театр. З ним Поліна Нятко познайомилася у домі її друзів Мануйловичів. Вона тоді навчалася на третьому курсі училища, яке було реорганізоване в Театральний інститут, і мала за програмою переходити до практичних занять. І Курбас запросив її на практику до студії при Молодому театрі. Її щастю не було меж. Вона з головою поринула в навчання, з жадібністю поглинала принципи, які прищеплював студійцям керівник: постійно працювати над пластикою тіла, голосовим діапазоном, інтонаційністю, виразністю, бути висококультурною, мислячою людиною, актором розумним, вираженням у своїх жестах, рухах, голосі, міміці тощо. Ці ази актори, за словами Поліни Нятко, зберегли на все життя.

Через політичні перевороти в країні театри то об'єднувалися, то розбивалися на групи, то зникали, то з'являлися нові. «У двадцяті роки театри швидко народжувалися й згасали – така вже була епоха», – пригадує акторка. Курбас поїхав до Умані, а Поліна залишилася з родиною, почала вести драмгурток в Карабачині. Так почалася її викладацька робота, до якої вона не раз поверталася, щоб заробити собі на хліб. Коли повернулася до Києва, зустрілася з Гнатом Юрою, тодішнім керівником Театру ім. Т. Шевченка, і на його запрошення поїхала працювати до Черкас, де перебувала тоді трупа.

Саме у той час, 1920 року, Театр ім. Т. Шевченка об'єднався з Новим львівським театром, і утворився Драматичний театр ім. І. Франка. Акторка працювала в театрі разом із Поліною Самійленко, Амвросієм Бучмою, Василем Васильком, Йосипом Гірянком, Олімпією Добровольською, Мар'яном Крушельницьким та іншими акторами. За пів року роботи в Черкасах зіграла 16 ролей, хоч доводилося часто і мерзнути в неопалюваних приміщеннях, і голодувати. А далі колега Марко Терещенко вмовив її «брати Київ» і будувати новий театр.

Спершу працювала у «Центростудії» під керівництвом Марка Терещенка, потім перейшла у Шостий київський районний театр ім. Лесі Українки під керівництвом Євгена Коханенка, де вперше зіграла омріяну роль Мавки в «Лісовій пісні» та інших героїнь з творів Лесі Українки (тоді вийшло чимало рецензій і схвальних відгуків на її гру). На гастрольях театру в Умані вона вийшла заміж за колегу-актора Костянтина Блакитного. Через відсутність дотації театр розпався, але група акторів увійшла до складу Театру ім. І. Франка, який в той час гастролював у Смілі і незабаром переїхав до Вінниці. Влітку 1923 року акторка

знову повертається до Києва на заклик Леся Курбаса: «Усі до Березоля!»

В театрі «Березіль» Поліна Нятко грала у таких виставах-легендах, як «Джиммі Гіггінс» Сінклера (Мабель Сміт), «Макбет» Шекспіра (леді Макдуф), «Гайдамаки» Шевченка (Оксану), «Машиноборці» Толлера (хлопчика). Після виходу з цього театру акторка поїхала на запрошення Гната Юри до Харкова, а потім разом з театром – знову до столиці. Паралельно з роботою в театрі викладала в Театральному інституті та студії при театрі. Але на цьому мандри країною не закінчилися. Після гастролей в Одесі 16 осіб франківців залишилися в місті, щоб заснувати Робітничо-селянський театр під орудою Євгена Коханенка. А далі Поліна Нятко разом з іншими акторами почала працювати в Одеському державному українському театрі, який щойно відкрився. В Одесі акторка вперше почала працювати ще й диктором на радіо.

Через кілька сезонів разом з чоловіком Поліна Нятко поїхала до Дніпропетровська «для зміцнення колективу шевченківців», які там осіли, а потім вкотре повертається до Києва, до рідних франківців. «Київський театр ім. І. Франка для багатьох акторів був ніби батьківським домом. Помандруєш, помандруєш з іншими колективами, і знову повертаєшся до нього», – згадує Нятко. Ще не раз вона змінювала театральні трупи, поки 1940-го не залишилася остаточно з франківцями.

Знакова подія в її особистому житті відбулася 1934 року, коли вона познайомилася з Ісаєм Табачниковим, який став згодом її другим чоловіком. Але їхнє щасливе сімейне життя не склалося через репресії. З боєм і відчаєм Поліна Мусявіна пригадує, як одного за одним розстрілювали знайомих митців, і день ув'язнення свого чоловіка (15 жовтня 1937 року), після якого вона носитиме тавро «дружини ворога народу». Єдиний театр, в якому їй тоді дозволили працювати, – це Театр імені Артема в Артемівську. 28 травня 1938 року за рішенням суду чоловіка було звільнено. Родина згодом повернулася й осіла в Києві. Наступні випробування їх чекали вже під час Другої світової війни, але подружжя витримало і їх. Справжнім ударом для акторки було звільнення за наказом міністра культури Ростислава Бабійчука з Театру ім. І. Франка у вересні 1963 року, після якого вона припинила будь-яку творчу роботу.

Окремий розділ присвячений педагогічній діяльності Поліни Нятко, випускниками якої є Ольга Кусенко, Ада Роговцева, Сергій Сміян, Юрій Тимошенко, Юхим Березін, Юлія Ткаченко і Михайло Задніпровський, Аркадій Гашинський, Валентина Зимня, Володимир Аркушенко, Тамара Яценко, Сергій Панкрат'єв, Володимир Зозуля та багато інших. А також її громадській роботі, яка розписана по роках. За життя вона була знайома і дружила з багатьма поетами, прозаїками і драматургами, яких не раз згадує у книзі. Серед них Павло Тичина, Микола Бажан, Остап Вишня, Іван Микитенко, Микола Куліш, Олександр Довженко, Юрій Яновський. Є згадки і про її зйомки в кіно, роботу на радіо та телебаченні. Розповіді Поліни Нятко у книзі настільки деталізовані, настільки чітко виписані люди (родина, колеги, викладачі, друзі) і життя, яке навколо них вирувало (природа, побут міст і сіл, де вона жила, ролі, які грала і т. п.), що за ними можна зняти художній кінороман або документальну стрічку.

Вікторія Котенок